

Ibsen és a magyarok.

1849-ban egy fiatal norvég patikussegédet annyira megkapott a magyar szabadságharc hősi küzdelme és tragikus elbukása, hogy a vitéz néphez lán-goló költeményt írt, melyben azt mondja, hogy ha majd egyszer a zsarnokok-tól elnyomott népek mind feltámadnak, a magyarok szent neve lesz írva arra a zászlóra, amely alatt a harcba indulnak. Ezzel a költeménnyel egy fényes írói pálya kezdődött, egy ragyogó név indult útnak a Parnasszus felé. Ezt a lelkes versíró patikussegédet ugyanis Ibsen Henriknek hívták.

De Ibsen nemcsak a távolból küldött üdvözlőt hozzánk, hanem — ekkor már mint messze-híres drámaíró — meg is látogatta Magyarországot. E látogatás 1891 áprilisában történt az *Élet* c. folyóirat kezdeményezésére és gróf Zichy Géza intendáns meghívására. Az északi óriás akkor Németországban lakott és épen Bécsben volt átutazóban, így hát nem kellett nagy kitérőt tennie, hogy a magyar fővárost meglátogassa.

A magyar szellemi élet vezetői közül addig csak Pulszky Ferencet ismerte, akivel az 1873-iki bécsi kiállításán találkozott. Mikor bemutatták neki Pulszkyt és ő megtudta, hogy magyar emberrel beszél, nyomban kérdezősködött a magyarok sorsa iránt és megemlítette, hogy Magyarország állapota azért is érdekli, mert az ő hazája, Norvégia is egyik kellemetlen szomszédjával él dualisztikus viszonyban. (Norvégiát t. i. akkor még Svédországgal perszonális unió kötötte össze).

De Ibsen sem volt már ekkor ismeretlen a magyar közönség előtt. A Nemzeti Színház két darabját mutatta már be: *A társadalom támaszai* és a *Nórát*, a harmadikat, *A népgyűlölőt* akkor vették tervbe és színre is hozták még abban az évben. A kolozsvári Nemzeti Színház pedig épen Ibsen budapesti látogatásának hetében tűzte műsorra a *Kísértetek*-et. A kolozsvári színházdirektor megbízásából járt is Ivánfi Jenő Budapesten, hogy meghívja a nagy költőt Kolozsvárra, de e látogatás nem történhetett meg, mert Ibsennek haza kellett utaznia.

Budapestre 1891 április 19-én érkezett és az Angol királynőbe szállt. Tiszteletére másnap a Nemzeti Színházban *Nórát* játszották, a címszerepben Márkus Emiliával. Helmert Gyenes, Rank orvost Ujházy, Krogstadot Szacsvay és Lindenét Szacsvayné játszotta. Ibsen gróf Zichy Géza és Paulay Ede társaságában az igazgatósági páholyból nézte végig az előadást. Felvonások után a közönség tombolva ünnepelte az ősz költőt, ki előbb a páholyból hajlongott, később azonban a lámpák előtt is meg kellett jelennie, sőt vastapsban is volt része. Mikor a színpadon Márkus Emilia megköszönte neki, hogy ilyen kitűnő szerepeket írt a színészeknek, Ibsen azt a mondását ismételte, amivel darabjait ő maga rendszeresen jellemezni szokta: Teufeleien! Teufeleien! Márkus Emilia Nórájától különben igen el volt ragadtatva.

Másnap az Operában *Lohengrint* nézte meg, harmadnap ugyancsak az Operában a Nemzeti Színház színészeitől *Elektrát* s negyedik nap a Népszínházban a *A piros bugyellárist*. Jászay Marit is, Blahánét is kitűnő színésznőknek tartotta.

De nemcsak színelőadásokon vett részt, hanem megtekintette az Epreskert-utcai művésztelepet és régi ismerőse, Pulszky Ferenc vezetése alatt a Nemzeti Múzeumot is. A régiségtárban főképen az 1848—49-iki emlékek érdekelték. Járt a képviselőházban is, ahol akkor éppen Szilágyi Dezső igazságügy-miniszter beszélt.

Egyik délután meglátogatta Jókai Mórt is. A nagy mesemondó akkor gyengélkedett s nem hagyhatta el lakását, de Ibsent olyan szeretetreméltóan fogadta, hogy távozáskor vendége csókkal búcsúzott el tőle. Az újságíróknak azt mondta, hogy Jókai a legfiatalosabb szellem, akit valaha ismert.

Megható volt az a mód is, ahogyan Petőfi tiszteletének adott kifejezést. Amikor kocsija a Petőfi-szobor közelébe ért, megállította és gyalog, levett kalappal közeledett a szoborhoz s Petőfi ércmását így köszöntötte: Te Istenhez hasonló ember!

Természetesen Ibsen az ünneplő lakomákat sem kerülte el. Április 21-én a Continentalban volt vacsora a tiszteletére. Ezen legnagyobbbrészt politikusok és publicisták vettek részt. A kormányt gróf Bethlen András földművelésügyi miniszter képviselte. Az első pohárköszöntőt gróf Apponyi Albert mondta.

Másnap este az írók és művészek hívták meg vacsorára. Katona Lajos, az *Élet* szerkesztője franciául, Baumgarten tanár norvégül, Rákosi Jenő németül, Pruzsinszky János tanár pedig latinul köszöntötte fel. Ibsen a következő szavakkal válaszolt:

«Régen volt, több mint negyven esztendeje már, mikor első költeményemet valamelyik lap közölte. Huszonegyéves voltam akkor s ez az első versem a magyar nemzetet aposztrofálta. Eljutott hozzánk egy szabadságáért küzdő nép vívódásainak híre s mi lelkesedve fogadtuk e hírt és megszerettük ezt az idegen népet. Az a mesés küzdelem valami álomfélének tűnt fel nekem. És különös, hogy most, amikor negyvenkét év múlva magyar földön vagyok, ugyancsak álmot vélek látni. Az a lelkesedés, az a barátság, melyet tapasztalok, az a megértés, melyet találok, olyanok, mint valami titokzatos, kedves, megifjító álomnak képei. Köszönetem értük és köszönet a lelkesedésért és a szíves vendéglátásért».

... Most, hogy a Nemzeti Színház a nagy drámaíró centenariuma alkalmából ciklust rendez, nem árt, ha emlékébe idézi közönségünk Ibsennek viszonyát a magyarokhoz, amely vajmi más volt, mint a másik nagy norvég írónak, Ibsen nászának, Björnsonnak gyűlölködése, igazságtalan támadása a magyar «zarnokság» ellen, az «elnyomott» nemzetiségek érdekében. *Galamb Sándor.*

Hangjátékpremier a Stúdióban. Amikor felteszem a rádió hallgatóját a fülemre és izolálom magam a világtól, vagy tökéletes csendben, kényelmes karosszékekben a hangszóró elé ülök, hogy hallgassam a rádió stúdiójából közvetített hangjátékot, a következők jutnak az eszembe.

A hangjáték nem a mai értelemben vett színpadi munka.

A hangjáték a mai színdarab eszközeivel ellentétben teljesen idegen eszközökkel kell, hogy dolgozzék.

A hangjáték olyan irodalmi műfaj, mely a szem, a látás teljes kikapcsolásával, egyedül a fülön, a halláson ke-

resztül, párbeszédes alakban elemi, személyi és tárgyi hangok segítségével érzékelteti a hallgatóval a cselekvényt és annak színhelyét.

A mai dráma bölcsőjéhez kell visszamennünk: a görög tragédiákhoz. A klasszikus görög írók sohasé a szemnek, mindég csak a fülnek dolgoztak. A nagy görög amphiteatrumokban, ahol 30.000 ember is elfért, nem számított a szín. Ott megjelent a színész, nem is a saját alakjában, hanem magas-sarkú és magastalpú saruban, hogy nagyobb méretű legyen; merev, torz álarcokban, ami az arcát teljesen eltakarta; a szája előtt hangerősítő-

készülékkel, amely készülék nemcsak a hangjának erősségét, de a hangjának tónusát is szerepének megfelelően teljesen átalakította. Nem volt fontos a színészi munka, a színészi ábrázolás, egyedül és kizárólag a hang volt a fontos, amit mint egy zenekar kísért az aktívan szereplő karének. A görög színészeknek egyedüli és főkötelessége volt a tragédiának fenségeseen szárnyaló szövegét tisztán, érthetően és harsogó dikcióban érvényre hozni.

S amikor Shakespeare lép a világ elé drámáival, nála is a hang, a dikció a fontos. A színt, ami sohasem volt, pótolta a színes költői nyelv és ábrázoló párbeszéd.

Annak az írónak, aki hangjátékot akar írni, ezekre kell gondolnia. Annak végig kell tanulmányoznia a dráma csecsemőkorát és újra meg kell tanulnia a stílusban a fenségeseget, a magasan szárnyalót. Mert amikor egyedül a fül hallgat, az a fül szépet és fenségeseget akar hallani. Hiszen csak a szövegre van utalva.

Olyan cselekvényt kell választania, mely cselekvény nem történésekben, nem képekben, hanem a lelkekben bonyolódik le.

Tisztában kell lennie az írónak azzal is, hogy a hangjátékban a cselekvény nincs egy színhez, vagy mondjuk három felvonásban három színhez kötve. Sőt! A szín a cselekvényhez képest állandóan változhat. Egyik helyről a másikra mehet, olyan helyre, ahol a cselekvényt a legalkalmasabb lebonyolítani.

Egy másik igen fontos dolog az, amire ügyelni kell, hogy a darabban legföljebb négy főszereplő lehet. Azok is olyan szereplők, akiknek a hangtónusa feltűnően különbözik egymástól. Pl. Fiatal és öreg férfi. Fiatal és öreg nő. A fül ugyanis csak úgy tud megjegyezni hangról egy-egy szereplőt, ha annak sajátos organuma van...

Amikor tehát a hallgatót a fülemre vettem, hogy a Studio első hangjátékpremierjét végighallgassam, ezeket gondoltam el előzőleg magamban és így hallgattam végig Börzsönyi Béla «Hét fakereszt» című hangjátékát. És csalódtam. Menjünk csak végig a hangjáték követelményein.

A hangjátéknak csupán a párbeszédekben szabad érzékeltetnie a színt. Börzsönyi már itt téved. A felvonások előtt és után is, ha csak pár sorban is, de megszólaltatja a költőt. Erre pedig semmi szükség nincsen.

Darabszövegének stílusa már megfelelő. Szép, szárnyaló, irodalmi szöveg. Ez azonban az egyetlen értéke.

A három felvonásban csupán két színhez tapad oda szinte érthetetlenül. A temető és Anikó lakása. Holott pompás alkalmat nyújtott neki a téma a színek egész skálájához. Megfesthette volna az utat hazafelé az elrabolt Kárpátokon keresztül Budapestig. A harmadik felvonásban, amikor a hét hős nem kíván az Úr ajándékával élni, nem kíván életben maradni, hanem visszamegy a temetőbe: a hősi halálba, mért választja újra a temetői színt és mért nem viszi fel a családottan visszatérő hősöket a mennyországba az Úr színe elé — ez teljességgel érthetetlen. Mennyivel szebb és alkalmasabb szín lett volna az Úr trónusa a szárnyaló szöveghez.

A darabban így sem mozgalom, sem cselekmény nincs. Nem is háromfelvonásos hangjáték, csak egy szépen megírt kis eposz. Hogy mért nevezik hangjátéknak és mért háromfelvonásnak, azt nem tudni.

Igy ez a kü munka: tárgyban már sokszor megírt (Emőd Tamás, Bibó Lajos), lélekben már sokszor megsíratott és cselekvényben már sokszor megúnt téma.

A hangjáték alapköteteléséhez nem ilyen munkával kellett volna hozzájárulni. Aki hangjátékot akar írni, annak meg kell csinálnia a hangjáték dramaturgiáját és hosszú és komoly tanulmány után nyúlhat csak ehhez a teljesen új és töretlen műfajhoz.

Hallgatni kell Berlint, Stuttgartot, Breszlaut! Ott sokat lehet tanulni! Ott már tudnak!

Felsőbüki.

Színházi szemle.

Kétes értékű szolgálatot tesz Zilahy Lajosnak az, aki e jeles író legfrissebb munkáját, a Nemzeti Színházban bemutatott *Szibériát* a miliő hasonlósága miatt összeveti Fazekas Imre *Trojkájával*, mégha megállapítja is, hogy a *Szibéria* mennyivel kitűnőbb amannál. A kettőt épen úgy nem szabad összehasonlítani, mint ahogy egy giccset sem jogosult egy művészi ábrázolással együtt említeni pusztán a tárgy rokonsága vagy azonosság miatt. Mi dicséret rejlik abban, ha egy irodalmi értékű munkáról megállapítjuk, hogy nem fércmű?

Igen, Zilahy Lajos darabja van olyan értékes alkotás, hogy kötelező vele

szemben a magasabb mérték. S ha e magas mérték talán itt-ott egyet-mást fogyatékosnak is talál e munkában, még ez is okvetlenül nagyobb elismerés, mintha egy alacsony színvonalhoz mérve halmozzuk el dicsérettel.

Zilahy darabjának láttára az első, ami megkap bennünket, a környezet-ábrázolás ereje és biztossága. A szibériai deportáltak tábora a közjük büntetesképpen helyezett magyar foglyokkal, olyan mélységesen igaz, szomorúságában annyira megrendítő, kivételében annyira művészi, hogy irodalmunkban párját ritkítja. Zilahy már *A fehér szarvas*-ban is elsorángú milió-ábrázolóknak mutatkozott, ez a műve azonban még ahhoz képest is emelkedés.

Színepi technikája is egyre izmosodóban van. Jeleneteinek fölépítését, hatásesszökeinek ötletességét és egyúttal nemes irodalmiságát nézve, fiatalabb drámaíróink között kétségkívül ő a legkülönb.

Ami most már e milióban az írónak fő közölnivalója, az egy szerelmi történet, amely négy személy között játszódik le. E négy személy közül csak három jön a színpadra, de a negyediknek — a fogoly Sárkány főhadnagy otthon maradt feleségének — alakja és története is ott játszik, ott él a többi színepi háromnak sorsában. Erről az otthonmaradt asszonyról a fogoly férjnek az a gyanuja van, hogy egyik fogolytársával Gyéresi hadnaggal még odahaza viszonya volt. Itt a fogságban egyenesen kérdőre is vonja Gyéresit, ez azonban tagad. Mi úgy sejtjük, hogy csak lovagiasságból tagad s a gyanakvó férjnek van igaza. A két férfi itt az orosz deportáltak között ismét vetélytársa lesz egymásnak. Mindketten beleszeretnek egy kis orosz lányba, Lizavetába, de míg Sárkány egész lelkével, addig Gyéresi — mi legalább így értjük — csak futó kalandképen. Sárkány el is meghatározza, hogy a szabadításukért jött hajóra nem száll föl, hanem otthon hagyva feleségét, itt marad Lizavetával. Gyéresi azonban örömmel fogadja a szabadulás hírére, hazakészül és — mi úgy sejtjük, — hogy nőül fogja venni Sárkány feleségét. Az indulás percében azonban közéjük áll Lizavéta s kijelenti, hogy ő nem Sárkányt, hanem Gyéresit szereti. Sárkány erre lélekben összetörve hajóra száll, hogy visszatérjen feleségéhez, Gyéresi pedig — talán azért, mert most már úgysem lehet övé Sárkány felesége, vagy talán azért, mert nem akar barátjának éle-

tébe még egyszer rombolóan belenyúlni, — itt marad Szibériában, elfogadva Lizavéta szerelmét.

E sorok írója az előadás alatt és az előadás után még egy-két óráig nem kételkedett abban, hogy a darab fordulatai csakugyan azokból a motívumokból következnek, amelyeket ő indítékoknak lát, elolvassa azonban a napilapok bírálatait, meghökkenve tapasztalta, hogy egy-két kritikus a lelki események motívumait másképpen magyarázza. Az eltérések különösen két pontban mutatkoztak: 1. Sárkány felesége és Gyéresi között nem történt semmi, 2. Gyéresi is igazán szereti Lizavetát.

A *Napkelet* kritikusa e vélemények nem ingatták ugyan meg abban a hitében, hogy ő magyarázza jól a darabot, mindamellett az a tény, hogy régi színházjáró emberek között a darab motívációjának értelmezésében ilyen lényeges eltérések mutatkozhatnak, arra utal, hogy az író okvetlenül tévedett, amikor darabjának ilyen nagy fontosságú fordulatait nem plasztikus határozottsággal, nem világos magától értődéssel hozta a közönség elé.

E zavar ellenére is ki kell emelni Zilahy lélekrajzoló képességét. Ha Gyéresi alakja homályos is, de Sárkánynak önmarcangoló idegessége, féltékeny tépelődése, valamint Lizavetának bájos naivsága és tragikus magasságig emelkedő szerelme, elsorángúan vannak ábrázolva. Sajnáljuk, hogy ezt a megkapó lélekábrázolást annyira elborította az epizódalakok és epizódjelenetek sokasága. Zilahy kitűnő környezet-ábrázoló, de azt szeretnők, ha drámaírói fejlődése a vonalvezetésnek nagyobb egyszerűsége, az eszközöknek nagyobb takarékosága és a mondani valónak szorosabb lényegrekoncentrációja felé haladna. Amit most drámaírásában látunk, az nagy gazdagság, de túlbujánzó gazdagság.

A Nemzeti Színház előadása a legjobbak közé tartozik, amit ez a színház az idén produkált. A rendezés gondos s az író művészi szándékait maradékol nem hagyóan valósítja meg. Csak egy jelenetet emelünk ki. Mikor az orosz deportáltak közé bevonul tizenegy magyar hadifogoly, ez a bevonulás a maga fáradt szomorúságával, küzdésbe fásult csendjével döbbenetes hatású. Sárkány főhadnagyot Csörtös Gyula játszotta. Szóejtésének monoton volta néha már mintha modorra kezdene válni, játéka azonban a maga egyszerű-

ségében is mélyen igaz és művészi. Már megjelenése is felejthetetlen: megtört fényű tekintet, majd halálcsendesén fáradt, majd pedig kínos idegességgel vibráló, pápaszemes arc. Odry Árpád Gyéresi hadnagy alakját néha szinte a kegyetlenségig keménynek formálta meg. Annál meghatóbb volt fájdalmasan epedő pillantása, amikor a darab végén a távozó hajó után néz. Lizavéta szerepében Bajor Gizinek alkalmá nyílt, hogy tehetségének mindkét ellentétes pólusát bemutatassa: a bájos naivitást és a megrázó erőt. Legjobban megkapott abban a jelenetében, amikor megtudja, hogy Gyéresi itt akarja hagyni. Halálsáppadt arccal, mozdulatlanul összetörve áll, szemei — amelyek nem könnyeznek, de mégis nedveseknek látszanak — fájdalmasan merednek maga elé. Az epizód szereplők sokaságából Kürthy Györgyöt, Pataki Józsefet, Hosszú Zoltánt, Rákosi Szidit és Bartos Gyulát emeljük ki.

Galamb Sándor.

Művészeti szemle.

Tavaszi kiállítás a Műcsarnokban.

A Műcsarnok tavaszi kiállítása a szokott képet mutatja. Rengeteg műtárgyat, körülbelül hétszáz képet és szobrot halmoztak fel a termekben. A tárlaton résztvevett mindegyik jelentősebb művészegyesületünk. Külön csoportokban állítanak ki a Céhbeliek, a Cennini Társaság, a Kéve, a Képzőművészek Új Társasága, a Kupeczky Társaság, a Magyar Képzőművészek Egyesülete, a Magyar Képzőművészek Egyesülete, a Magyar Rézkarcoló Művészek Társasága, a Paál László Társaság és a Szövetség.

Sajnos, a hatalmas anyag nem nyújt valami nagy élményt. Szinte minden művésznünk azt adja csak, ami tehetségének legfeljebb közepes termése. Csak néhány kép emelkedik ki az átlagból. A nagy tömeg jó műhelymunka, de nem ragad meg bennünket az ihlet, az alkotási láz meleg érzetetésével. Persze igen nagy számmal akad olyan műtárgy is, amelynek jellemzése kimerülhet abban, hogy a zsüri «elfogadta».

A termeket végigjáró kritikus és elmélyedő néző nagyon kevés kép előtt állhat meg úgy, hogy azt érezze, hogy a kép és szobor magában hordoz valamit egy teremtő lélek tüzeiből.

Az első teremben még legtöbb ilyen alkotás akad. Juszkó Béla palettája ismét felfrissült. «Utolsó napsugár»

című képe legjobb idejére emlékeztet. Áldor János László «Vasárnap»-ja finom, kedves hangulatot áraszt, mesterségbeli tudása is imponáló. Burghardt József egy jó női arcképpel tűnt föl. Darvassy István önarcképe is komoly munka. Romek Árpád a tőle megszokott tökéletes technikával festette meg egyik csendélet témáját. Karlovsky Bertalan három magas színvonalú arcképet állított ki. Ezek közül legjobb dr. Becker porosz közoktatásügyi miniszter markáns, erőteljes portréja, de kiváló alkotás Bárczy István és Sztranyavszky Sándor arcképe is. E három kép Karlovsky mester ereje virágzásában mutatja. Nagy Zsigmond «Aratók» és «Golgota» című két képe nagyon érdekesen fogja föl a világitási hatásokat, a zöld és piros szint mesterileg variálja rajtuk. Toronyay János Bercesényi Miklóst ábrázoló nagy festménye is színvonalas, jó munka.

A Céhbeliek termében kiemelkedik Déry Béla «Téli este Amsterdamban» című, jó levegőjű, hangulatos képe. Balló Ede Petrovics Elek arcképében érezeti nagy kvalitásait. Az itt látható szobrok közül Farkas Zoltán két női feje a legfeltűnőbb. Petri Lajos finoman mintázta meg Bárczy Piroska arcát. Nyilasy Sándor régi témáit most is friss erővel fejezi ki. Jaschik Álmos egy lelkes, kedves rajza is föl-tűnik itt. Kató Kálmán és Méré István is jó művekkel szerepelnek. Gróf Bathhány Gyula két festménye komoly, érdekes, artisztikus munka.

A Képzőművészek Új Társaságának termében látható a kiállítás legmodernebb anyaga. Itt is kerül több színvonalas munka, de valami nagyobb élményt ebben a részben is hiába kerestünk. Aba Novák Vilmos «Malomkút» című festménye érdekes alkotás. Minden szélsőséges volta dacára van benne valami megkapó, magyaros vonás. A színek delibábos reszketése érzik belőle. Lahner Emil néhány munkája a maga nagy egyszerűségével válik vonzóvá. Márffy Ödön ezúttal is színdús nyelven beszél és próbál merész bravurokat. Az elhunyt nagy mester, Rippl-Rónai József Ady Endréről festett, meleg közvetlenséget érzetető arcképével szerepel. A szobrok között igen jó munkák Pátzay Pál arcmásai. Bernáth Aurél «Ősz» című pasztelje finoman hangolja össze a zürke színek skáláját.

A közös szobrászati teremben föl-tűnik Röcken Elsa Einem táborszer-

nagyról mintázott, jellegzetes arcma. *Homokay* József Beethovenje biztató munka. *Zierlich* Rezső faszobra igen jól fejez ki egy táncmozdulatot, stílusosan bának is anyaggal. *Betten* Gyula ijjas férfi-aktja lendületes, jó felfogású szobor. *Szödy* Szilárd és *Farkas* Béla birkózókat ábrázoló művei is számottevők. *Sóváry* János diszkoszvetőjét is meg kell említeni. *Orbán* Antal «Életöröm» című gipsze a művész java munkái közül való. Az építészeti művek sorozatában több érdekes elgondolású tervezet foglalkoztathatja a tárlat látogatót.

A Kéve termében egyik legjobb mű *Goebel* Jenő egyéni felfogással festett, kifejező önarcképe. *Benkhardt* Ágost «Alvó nimfá»-ja színvonalas alkotás. A Szövetség termében finom hangulatot áraszt *Barkász* Lajos «Tél Óbudán» című, kitűnően éreztetett levegőjű városképe. *Brüll* Aladár női arcképe érdekes színeivel foglalkoztatja a nézőt.

A Csoporton kívüli Művészek termében *Konek* Ida egy jó csendélettel, *Farkas* Lőrinc hangulatos tájképével emelkedik ki. *Péczeli* Antal és *Komáromi Kac*z Endre is jó munkával szerepel itt. Poetikus elgondolású kedves kép *Sárkány* Loránt «Szeptember végén» című kis műve.

A Kupeczky Társaság termében komoly figyelmet érdemel a fiatal *Asztalos* Gyula három nagy tudással festett arcképe. *Eröss* László önarcképe is számottevő. *Basilides* Barna «Ima» című festménye bensőséges melegségével hat.

A XI. termet a Magyar Rézkarcolók Társaságának sorozatai töltik meg. Ez a tárlat egyik legnagyobb értéke. Az újonnan feltűnt magyar grafikus gárda elsőrendű dolgokkal szerepel itt. Egyaránt kiváló sorozatot nyújtanak *Símkovics* Jenő, *Varga* Nándor Lajos, *Csóka* István, *Istokovits* Kálmán, *Patkó* Károly, *Komjáti* *Wanyerka* Gyula s a többiek.

A Cennini Társaság elmélyedő, finom sorozatában szép vízfestményekkel szerepelnek *Diósy* Antal és *Halápy* Ede. *Leszkovszky* György üvegfestmény-vázlatai is értékesek.

A Paál László Társaság termében leginkább föltűnik *Jeges* Ernő «Szentendrei táj»-a, *Csizik* Gyula egy igen jó akvarellje és *Lakatos* Arthur néhány bensőséges tájképe. *Vesztróczy* Manó érett művészetét egy igen jó tájkép reprezentálja.

A Magyar Képzőművésznők Egyesü-

letének termében feltűnőbb érték *Somló* Sári jellegzetes portréja és *Pfann* Emília komoly eredményeket ígérő férfi arcképe.

A bejárattól balra eső könyvtár-terembe került *Rudnay* Gyula nagy faliszőnyege a «Pusztaszeri országgyűlés». A kiváló mester ezen a téren is elsőrendű alkotott. Milyen behatólt a gobelinművészet hatástitkaiba és artisztikusan használja ki azokat. *Rudnay* az alakokat a népmese hangulatának derűs zománcával vonja be, melyen keresztül kedves közvetlenség árad alkotásából. Bizonyos *Munkácsy*-hatás is érzik a kompozícióból, de mégis *Rudnay* egyéni művésze dominál benne színben és vonalban.

Kórody György gobelinjei is nagyon szépek. A székesfővárosi gobelinszővő műhely büszke lehet a kivitelezés tökéletes munkájára. *Mariay* *Ödön*.

Zenei szemle.

A zenei események előterébe egy zenepolitikai kérdés került.

Ernst *Kreneck*nek, egy alig nagykorú osztrák (neve szerint inkább: cseh) zeneszerzőnek *Húzd rá, Jonny!* című jazz-operáját mutatta be a Városi Színház. Azt az operát, mely ellen Bécsben, Mozart, Beethoven és Schubert városában izléstelensége és néger muzsikát dicsőítő célzata miatt sorozatos tüntetések voltak s amely opera e jazzörületben ténfergő világban egymásután keríti hatalmába a külföldi színpadokat. Nálunk nem sikerült. Színrehozatala botrányokba, sőt — sajnos — vérbe fúlt. E sorok írásáig lezajlott két előadás után aligha fogják kitűzni, mert a magyar gondolkodás, szellem és izlés undorodva utasította vissza a tehetségtelen, unalmas és tendenciózus fércművet.

A librettót is a zeneszerző írta. Hasonlatlan szállodai történet, mely már tárgyánál fogva is a legtávolabb áll a magyar lélektől.

A zene? — nem is zene, csak kótába szedett zenekarzörej. Még csak nem is jazz (mert az opera jazzt dicsőítő librettója és nem a partitúrája miatt kapta a jazz-opera elnevezést). A valódi jazz sokkal érdekesebb, mint ez a mahleri vagy schönbergi frazeológiaival nyögdecslő modern kótafirkálás. *Kreneck* műve olyan opera, amelyben mindegy, ha szól, ha nem szól a zene. Olyan opera, melyben az énekesnek nem énekelni, hanem visítani kell. Be-

vághat a zenekar folyamába, amikor akar és abbahagyhatja az éneklést, amikor akarja. Senki sem veszi észre, hogy az előbb harsogott-e, vagy csak a száját tátogatta. A *Húzd rá, Jonny!* olyan opera, amelyben egyetlen fontos zenei tényező: a díszlet. Tehát panoráma, melyhez a verklit a zeneszerző fagyos gúnnyal forgatja s a táncdühben szenvedő világ dobálja kinyújtott markába a pénzt.

*

Az Operaház *Hubay Jenő Karenin Anná-ját* új rendezésben és új betanulásban hozta színe. *Hubay* nyolc operájában közül (kettő eladatlan) *Karenin Anna* a legnagyobb és legértékesebb. Öt évvel ezelőtt mutatta be az Operaház, de külső körülmények folytán csakhamar lekerült a műsorról. A bemutatón a közönség elég melegen fogadta, de a kritika hűvös jóindulattal síklott át felette. Erdemetlenül. Ennek az operának több hibája lehet, de egészében olyan alkotás, mely dalműirodalmunk kicsi kertjében pompázó fa. A jóslgatás a kritikuskak nem feladata, de ez az opera *most* közönséget fog hódítani. Érdekes és látványos. És olyan partitúra emeli a cselekményt, mely drámai erővel lüktet s lírai szárnyalása hódító. Ezt a vezérkönyvet mintha nem a régi *Hubay* írta volna. Súlyos szavú és mesterkéltység nélküli. A *Karenin Anná-val* kezdődik *Hubay* az a zeneszerzői periódusa, melynek legértékesebb gyümölcse a nagy-szerű *Vita Nuova*.

*

A tizedik bérleti *filharmóniai hangverseny* műsorán magyar újdonságként *Bartók Béla* új zongoraversenye szerepelt. A zseniális mester minden művét évek óta figyeli a zenevilág, érthető tehát, ha mi is nagy várakozással tekintünk a hangjegypiacon már megjelent legújabb *Bartók*-kompozíció bemutatására. Érdeklődésünk csalódásba fült. Nem zeneköltészet, nem muzsika, hanem zongorazőrej zenekarral. A zsákutcába került *Bartók* vergődése.

Tudjuk, hogy a legmodernebb zene a régi zenei stílusokra való beállítottság alapján érthetetlen, tehát élvezhetetlen, az új stílusnak megfelelő lelki beérzést kell megtalálnunk, ha közel akarunk férközni az ultramodern zene termékeihez. Tudjuk, hogy a zene-művészet még csak gyermekkorát éli,

tudjuk, hogy a meglévő és a konstruálható hangszereken szinte korlátlan lehetőségek nyugsznak; tudjuk, hogy a művészeti fejlődés épen olyan törvény, mint az emberi haladás; tudjuk, hogy a tonalitás előregedett, tehát használhatatlan esztétikai szabály; tudjuk, hogy ami forradalmian új és meglepő, az eleinte kellemetlen; szóval mindent számbaveszünk, amikor *Bartók* legújabb művészete ellen merünk fordulni, de magyarázó és enyhítő körülményt sehol sem találunk. Ez a zongoraverseny művészietlen és érdektelen. Akusztikai mutatvány a zeneművészet köréből. Fizikaóra egy hangkémiai intézetben.

A három tételes mű minden üteme színhangzás. Semmi más. Téma, frázis, sőt frázistörödék sincs benne. Gondolat, logika, hangulat, érzés sehol. Háromnyolcad, kétnegyed, vagy más tempóban, adagióban vagy prestóban lejátszandó színhangzsláncolat, vagyis a fülünk és idegrendszerünk rovására bemutatott kísérletsorozat arról, hogy a zongora bármelyik három billentyűje, vagy egész billentyűzete ilyen vagy olyan dinamikában hogy hangzik az oboa, angolkürt, fuvola, vagyis kisdob, hegedű, gordon vagy gordonka, cintányér, klarinét, fagot, vadászkürt, xilophon, esetleg mozsár, szemétlapát, mozdonyfűtő, lódobogás vagy kavicskaparás társaságában.

Mi ennyit értettünk meg az új zongoraversenyből. Lehet, hogy vannak olyanok, akik még ezt a zörejenet is melódikusnak és hangulatosnak tartják. Lehet, hiszen a tulzók sehonnan sem hiányoznak. Aki szereti, hallgassa *Bartók* zenéjét, mi, konzervatívek (a nagy többség) megmaradunk *Schubert*, *Dohnányi* vagy *Kodály* mellett s legfeljebb elcsodálkozunk néha *Stravinszki* zseniális szertelenségein.

Bartók Béla zongoraversenyét a frankfurti zeneünnepeken tavaly nyáron mutatták be. A mult hónapban Amerikában is játszotta a szerző. A filharmónikusok nagyszerű zenekara, élén kiváló vezérével, *Dohnányi* Ernővel, minden elismerésünkre és sajnálkozásunkra rászolgált az emberfeletten nehéz mű előadásáért. *Papp Viktor*.

Külföldi folyóiratszemle.

Az angol közvélemény hónapok óta feszült figyelemmel kíséri a *Prayer-Book* revíziójának sorsát. A számtalan cikkből, hozzászólásból láthatjuk, hogy

a természettudományos világnézet uralma édeskeveset értott a vallásos érdeklődésnek. Népszerű angol bölcselek, akik meggyőződéssel hirdették, hogy felvilágosodott korunkban értelmetlenül váltak a dogmatikus kérdések, kissé meghökkenve állhatnak szemben a szenvedélyes hangú új hitvívőkkel. Makacs küzdelem szavak, kifejezések módosításaiért, árnyalati, de alapvetőknek érzett különbségek körül és mindez minden belemagyarázható anyagias érdekek nélkül — kísérteties jelenség lehet számukra. Viszont akik nem annyira tudományosok, hogy borzonganiok kellene a rég halottnak hirdetett szellem feltámadásán, nagyon érdekesnek találhatják ezt a hitelvi harcot.

A legfőbb érdekesség, hogy a változtatást egyháziak akarják, élükön Canterbury érsekével, a meglevőt pedig laikusok védelmezik mereven elzárkózva a revíziós gondolat elől. A módosított imakönyvet, miután hűsz éven a legfőbb tekintélyek és szakértők gondosan kidolgozták, miután a Lordok háza és a Church Assembly a püspökök nagy többségével jóváhagyta, az alsóház elfogadhatatlannak találta. Az angol polgári osztály megéreztte, hogy puritán világnézetét, amelyet utóbbi időkben történeti kritika és fölényes gúnyolódás egyaránt kikezdet, újabb, még nagyobb veszedelem fenyegeti. Új szellem követeli jogait, de a puritanizmus nem tehet engedményeket.

A *Revue de Genève* márciusi számában Thomas Greenwood az imakönyv revízióját az anglo-katolikusok egyre növekvő befolyásából magyarázza. A múlt század közepén indult meg az anglo-katolikus mozgalom, amely elveti ugyan a pápai csalhatatlanságot és megőrizni kívánja az anglikán egyház szervezeti és hierarchikus rendjét, de úgy dogmák, mint szertartások kérdésében erősen közeledik a katolicizmushoz. Különösen a transsubstantiatio és a purgatórium elfogadásában térnek el követőik az anglikánoktól. Az imakönyv új formájának pedig épen ezekre a hittételekre vonatkozó célzásai váltották ki a legnagyobb ellenkezést; bár, mint Greenwood megjegyzi, a szövegezés rendkívül óvatoss. Az elővigyázatosság annyira ment, hogy az ajánlott módosítások mellett rendszeren az eredeti szöveget is meghagyták a revizorok, az egyes lelkészekre bízva a választást. Ez azonban

csak megnehezíti és kényessé teszi a helyzetet. A szentek sora bővült, új imák kerültek be (köztük egy a Népszövetségért), a házassági, kereszteleési, konfirmálási formulák megváltoztak. A férjhezmenő nő eddig szolgálni, szeretni és becsülni fogadta az urát, ezentúl szeretetet, becsülést és vigasztalást esküszik. Az egyenjogúság nem ismer szolgálatot.

Az alsóházi kudarc után tovább folynak a tárgyalások, kísérletezések a megoldásért. Greenwood szerint az anglikán egyház súlyos dilemma előtt áll. Vagy kivonja magát a parlament fennhatósága alól és megvalósítja az anglo-katolikusok kívánását az egyház és állam szétválasztásával, vagy engedelmeskedik a parlamentnek, amely felbuzdulásában erélyes intézkedéseket sürget a disszidensek ellen, ez azonban az anglo-katolikusok teljes kiválására vezethet. Százhatvan szekta toboroz ma híveket magának Angliában, köztük az anglikánizmus csak hivatalos jellegénél fogva uralkodó. Nagyobb veszteség végzetesen elgyöngíthetné. Viszont az egyház és állam szétválasztása megszüntetné az angol reformáció nemzeti jellegét, aminek súlyos következményei lehetnek Anglia és a birodalom életében.

*

Az anglikán egyház mellett egy másik nemzeti intézményüket is féltik az angolok: a parlamentarizmust. Külföldi diktatórikus példák idegesítik a politikai gondolkodókat, francia, német parlamentarizmuskritikák hatnak rájuk, de az angol belső állapotok megfigyelése, a kipróbált és nagy tiszteletben tartott tárgyi tapasztalat is szomorú következtetésekhez vezet ők. Már Lord Bryce megállapította az alsóház tekintélyének és szellemi színvonalának súlyedését, vitái érdektelenségét. Újabban Dean Inge egyenesen kimondja, hogy a parlament napjai megvannak számolva, demokratizálódása végzetes volt. Ezekből a kijelentésekből indul ki H. A. L. Fisher képviselő tanulmánya (a *Contemporary Review* februári és márciusi számában), hogy azután részletes érveléssel védelmére keljen az angol parlamentnek. A «right honorable gentleman» úgy látja, hogy jobb intézményt nem lehet a helyére állítani és arra az eredményre jut, hogy ha sehosem, de Angliában feltétlenül megmarad a parlamentarizmus. Mindenesetre itt vannak legerősebb tradíciói.

h. g.